

bis

BIBLIOTEK I SAMHÄLLE

Biblioteksdebatt från vänster

#1 2015 — 30 KR

Kommersialismens negativa verkningar

bis

Tidskriften ges ut av föreningen Bibliotek i Samhälle (BiS) och utkommer med fyra nummer per år. Artiklar i *bis* publiceras i efterhand som pdf-filer på BiS webbplats och i Globalarkivet (<http://globalarkivet.se>) enligt Creative Commons Erkännande-Dela Lika (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0>) – om inget annat avtalats.

Besök oss på webben

Hemsida: <http://foreningenbis.com>

Twitter: @foreningenbis

Facebook: <http://facebook.com/foreningenbis>

Kontakt

tidskriftenbis@gmail.com

Medlemskap och prenumeration

Medlemskap i BiS gäller i ett år och inkluderar prenumeration på tidskriften *bis* (fyra nummer).

- Ordinarie medlemskap: 250 kr
- Medlemskap för student, pensionär eller person utan full inkomst: 160 kr
- Stödmedlemskap: 500 kr
- Endast prenumeration: 160 kr
- Institutioner samt prenumerationer utlandet: 300 kr

Föreningens postgiro: 33 53 16-6.

Tryck

Ale Tryckteam AB

ISSN

0345-1135

Ansvarig utgivare

Lennart Wettmark

Redaktörer för detta nummer

Tobias Willstedt, Eleonor Pavlov

Redaktionsgrupp

Andrea Hofmann, Charlotte Högberg, Balsam Karam, Stellan Klint, Eleonor Pavlov, Martin Persson & Tobias Willstedt

Bildredaktör & omslag

Balsam Karam

Grafisk form

Linus Mannervik

#1 2015

Kommersialismens negativa verkningar

- 7. Crowdsourcing som möjlighet och problem
- 10. Profilinköpens negativa verkningar?
- 12. E-böcker och folkbibliotek
- 16. Biblioteken som låntagare i e-publiceringens era
- 19. BiS på Socialistiskt forum: "En knuten näve i fickan"
- 19. Eldsjälar och entreprenörer
- 22. De osynliga biblioteken i klorna på Facebook

1974 års kulturpolitiska mål hade en uppmärksammas målsättning om att kulturen skulle motverka kommersialismens negativa verkningar. Detta tema, de negativa verkningar som kommersialismen kan innebära, har vi valt att fokusera på i bis 1/2015. Kulturpolitiken har inte längre samma mål, men formuleringen är inte glömd. Vi vill i detta nummer diskutera hur det ser ut med kommersialismens negativa verkningar 40 år senare, och vi vill framförallt prata om hur kommersiella krafter allt mer koloniserar offentligt finansierade kulturinstitutioner.

Men vad innebär det egentligen? Idag samarbetar biblioteken i allt större utsträckning med kommersiella aktörer. Det kan handla om sponsring, att biblioteken idag drivs av privata aktiebolag eller att allt från metadata till e-böcker licensieras från kommersiella aktörers databaser. Vad får det för konsekvenser för det oberoende biblioteksväsendet? Och utöver detta – vad har biblioteken för ansvar att skydda kultur som inte klarar sig på den kommersiella marknadens villkor?

Vi kommer kanske inte hitta några entydiga svar på dessa frågor, men vi hoppas att vi kan bidra till den fortsatta – och mycket viktiga – debatten om kommersialismens negativa verkningar.

Eleonor Pavlov och Tobias Willstedt, redaktörer

Medverkande i detta nummer

Johanna Buchholtz Willstedt. Konstvetare med forskningsdrömmar, jobbar som processansvarig inom telekom i Lund.

Johanna Dalmalm. Bibliotekarie vid Uppsala universitetsbibliotek, gillar skog, ord, färg.

Elin Franzén. Etnolog och konstnär bosatt i Stockholm. Tycker om att upptäcka fina ljud och

laga vegansk chili con carne. Har skrivit en bok om sniglar.

Christoffer Frostgård. Bibliotekarie och serietecknare bosatt i Malmö med förkärlek för amerikansk modernistisk litteratur och fina bilder. Gillar att sortera böcker i källarmagasin, särskilt om det luktar lite sådär instängt.

Daniel Gunnarsson. Bibliotekarie vid Det Kongelige Danske

Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering. Projektledare för arkitekturbilleder.dk.

Charlotte Högberg. Journalist och bibliotekariestudent.

Emil Johansson. Bibliotekarie och översättare.

Balsam Karam. Bibliotekarie och bildredaktör på bis. För tillfället

även student på Litterär gestaltning i Göteborg.

Stellan Klint. IT-bibliotekarie på Sjukhusbiblioteken SUS, Skåne.

Eleonor Pavlov. Pysselglad barnbibliotekarie i Skåne.

Martin Persson. Arbetar som bibliotekarie på forskningsbibliotek. Bosatt i Malmö.

Tobias Willstedt. Bibliotekarie och socialist. Bor i Alby.

Aktuellt

Selimovics felaktiga påståenden om *bis*

I en förvirrad artikel om Kulturrådets produktionsstöd till kulturtidskrifter (*Expressen*, 16 januari) använder Jasenko Selimovic tidskriften *bis* som exempel på en tidskrift som "späd[er] ut" resurserna och tar pengar från tidskrifter som i Selimovics tycke håller högre kvalitet, och kanske är lite mindre konstiga, lite mindre vänsterpolitiska.

Frågan om kvalitet lämnar vi naturligtvis till våra läsare att avgöra, men det är tråkigt att Selimovic slänger sig med omdömen om vår tidskrift som uppenbart inte är grundade på en faktisk läsning av den. Att *bis* "ivrigt diskuterar om 'kommunism [är] en historisk parentes'", som Selimovic påstår, är inget vi i redaktionen känner till, men vi tar det som ett förslag till uppslag för framtida nummer.

Under det senaste årets utgivning har *bis*, för att ta några exempel, skrivit om bibliotek och kulturarv i Palestina, den bristande arbetsmiljön för många biblioteksarbetare, om barnens bibliotek, om bibliotekspolitik från papperslösas rättigheter till den parlamentariska kulturpolitiken och SD:s tafatta men obehagliga försök att klä biblioteken i folkdräkt.

Vi är glada att ha fått produktionsstöd igen, eftersom det ger oss möjlighet att fortsätta driva den oerhört viktiga biblioteks- och kulturdebatten från ett kritiskt vänsterperspektiv. Att tidskriften för biblioteksdebatt från vänster utesluter dock inte att en mängd olika röster kommer till tals, vilket Selimovic skulle kunna se om han öppnade tidskriften. Vi välkomnar honom och andra intresserade att skaffa en prenumeration!

bis redaktion

(En kortare kommentar publicerades också i *Expressen* 20 januari.)

Illustration: Balsam Karam

Rosa Parks arkiv öppnat

Den 4 februari öppnade Library of Congress i Washington en samling tillägnad medborgarrättsaktivisten Rosa Parks. Enligt NBC News innehåller samlingen kring 7500 texter, innehållandes handskrivna dagböcker, brev och anteckningar, och 2500 fotografier, som köpts upp från Rosa Parks arvingar och lånats ut till biblioteket. Rosa Parks är mest känd för att 1955 ha vägrat följa den lag som sade att hon var tvungen att ge upp sin sittplats för en vit man på en buss. *Washington Post* skriver att samlingen visar att hennes engagemang vida överskrev det och visar hennes kamp för medborgerliga rättigheter från barnsben till slutet på hennes liv, såväl som speglar den ekonomiska nöd som drabbade henne när hon och hennes man förlorade sina jobb som en konsekvens av hennes protest.

Ska du på Biblioteksdagarna i Lund den 6–7 maj?

Håll utkik efter "förhäng" med *BiS* på kvällen den 5 maj! Mer detaljer kommer längre fram i en informationsresurs nära dig!

Grafik: ALA Architects

”Det är inte fråga om bara ett bibliotek. Det är ett bibliotek 2.0 eller 3.0. Det är viktigt att det finns ett icke-kommersiellt utrymme där invånarna kan vistas i centrum.”

Paavo Arhinmäki, politiker för Vänsterförbundet i Finland, uttrycker sin glädje för YLE efter att beslutet att bygga Centrumbiblioteket i Helsingfors har klubbats igenom. Flera politiker var dock kritiska till den bastuavdelning som planerats i byggnaden. Biblioteket ska öppnas 2018 och beräknas kosta 98 miljoner euro.

Bibliotek är lönsamt

En dansk undersökning visar att folkbibliotek är något som lönar sig ekonomiskt. Studien påvisar, enligt tidningen *Politiken*, att lönsamheten sker i tre led: barnens läsförmåga stärks och ökar möjligheterna till utbildning, hög utbildningsnivå anses stärka produktiviteten och därmed bidra till samhällsekonomin. Utredarna bedömer att bibliotekens lönsamhet ligger på två miljarder danska kronor om året. Förhoppningen från Danmarks biblioteksforenings sida är att detta ska tas med i beräkningarna och visa att biblioteken inte alls bara utgör en utgift.

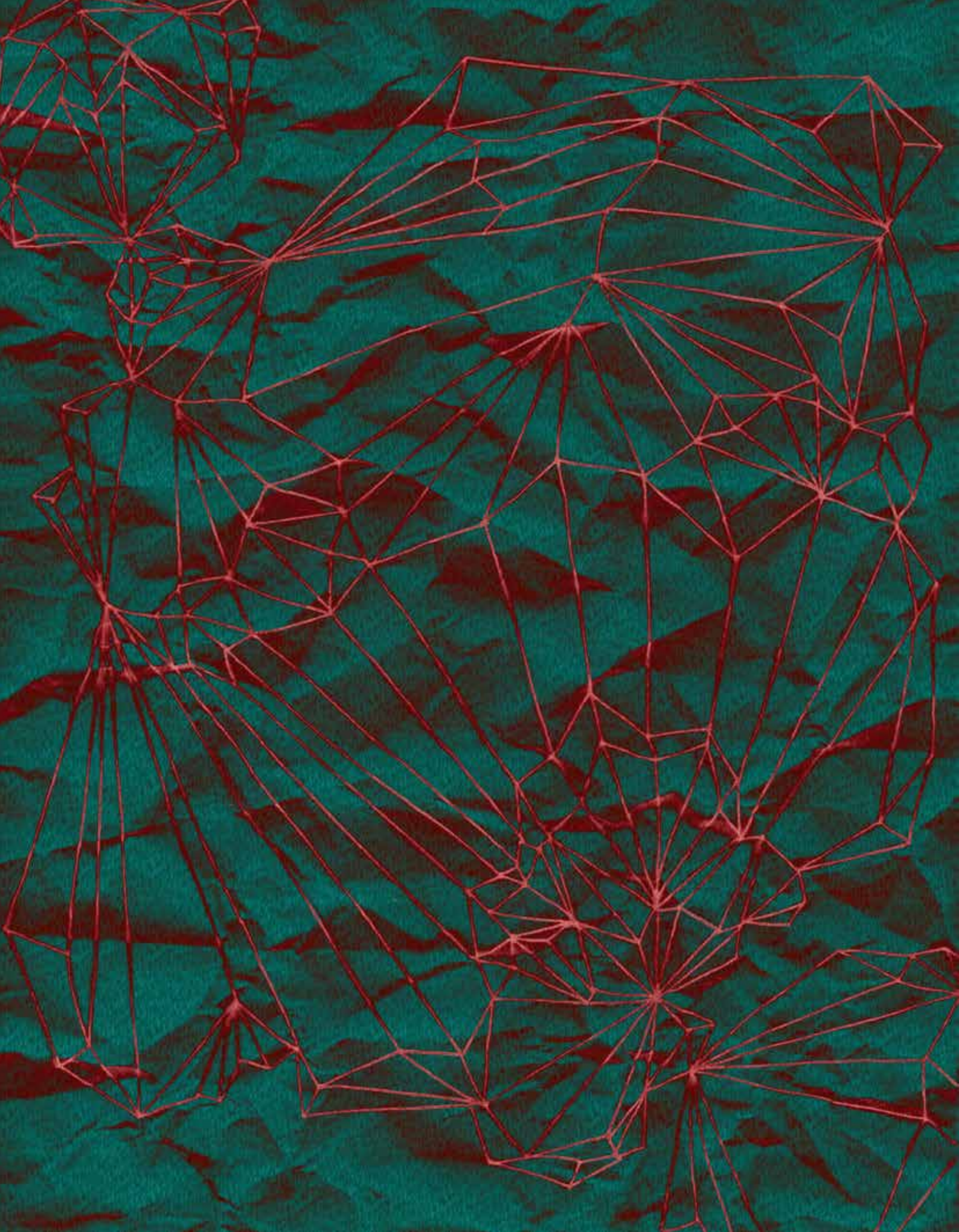
Illustration: Balsam Karam

Fler bibliotek mot rasism

Under 2014 startade biblioteken i Biblioteken i Gästrikland och Hälsingland en kampanj kallad "Bibliotek mot rasism". Nu går folkbiblioteken i Västnorrland samman och Länsbiblioteket driver kampanjen vidare under 2015. Det tydliga ställningstagandet mot rasism ska synas på alla länets bibliotek under kampanjen, som pågår till och med maj månad.

Nomineringen för Oscarspriset 2015 öppen

Folkbildningspriset Oscarspriset delas ut årligen till personer eller föreningar som verkar i studiecirkelpionjären Oscar Olssons (1877–1950) anda. Nomineringen till årets pris har nu öppnat och finns att nå på studieförbundet NBV:s hemsida: <http://www.nbv.se/avdelningar/skane/oscar-olsson-museet/nominering-2015/>.

Crowdsourcing som möjlighet och problem

Att lägga ut delar av kulturarvsinstitutionernas arbete på frivilliga genom så kallad "crowdsourcing" kan verka lockande, inte bara för chefer utan också för personal som brinner för att öka användarnas inflytande och engagemang på sina institutioner. Här vänder och vrider Daniel Gunnarsson på crowdsourcing-fenomenet utifrån sina erfarenheter från det danska projektet arkitekturbilleder.dk.

Text: Daniel Gunnarsson

Illustration: Balsam Karam

Det sägs att nöden är uppfinningens moder. Idag är bibliotek och bibliotekarier kanske mer än någonsin i en situation där vi på gott och ont tvingas tänka i nya banor för att få våra resurser att räcka till, samtidigt som vi ständigt är i en process där vi kämpar med att berättiga och försvara vår existens.

Att involvera användarna av biblioteken har under en längre tid varit ett ledord och mål som präglat många bibliotek och bibliotekarier. Genom de senaste tio åren har vi sett många spännande projekt inom ABM/GLAM-sektorn som tar involvering av användare och frivilliga till en helt ny nivå. Jag rekommenderar den nyligen utkomna antologin *Crowdsourcing our Cultural Heritage*, som innehåller en översikt, analys och diskussion av några av de mest banbrytande projekten.¹

Som bibliotekarie på Det Kongelige Danske Kunstakademis Skoler for Arkitektur, Design og Konservering (KADK) tog jag själv initiativ till att lansera ett crowdsourcing-projekt för databasen arkitekturbilleder.dk hösten 2012. Arkitekturbilleder.dk är en bilddatabas med fotografier av modern dansk arkitektur som startade redan 2002 med avsikten att fungera som ett visuellt uppslagsverk för arkitektstuderande och andra med intresse för dansk arkitektur. Inspirationen till att lansera ett crowdsourcing-projekt kom från att jag under några år med fascination följt den utveckling och genomslag som crowdsourcing fått. Begreppet myntades redan 2006 av journalisten Jeff Howe.² Wikipedia, Flickr commons och projekt som lanserades genom Zooniverse.org betraktas som några av pionjärerna och som de mest omfattande. I Danmark har jag följt och engagerat mig i lyckade projekt

Tivolis konsertsal, Mogens Ziellers fasadutsmyckning.
Foto: Henriette Sjögreen Kristensen

som Væggen, Politiets registerblade, Danmark set fra luften och 1001 fortællinger,³ för att nämna några.

Vårt crowdsourcing-projekt för arkitekturbilleder.dk har också gått över all förväntan. Projektet har fått ett stort genomslag och inneburit att vi fått mer trafik och uppmärksamhet, vilket såklart är en framgång som vi är mycket stolta över, men när jag reflekterat över utvecklingen och framtiden så ger det en något bitter eftersmak och en viss oro infinner sig.

När arkitekturbilleder.dk lanserades i 2002 fram till 2012 var det alltid minst en heltidsanställning totalt som gick till att driva och utveckla arkitekturbilleder.dk. Från det att jag blev anställd 2009 och fram till 2012 arbetade jag tätt till-

1. Ridge, Mia. (2014). *Crowdsourcing our cultural heritage*. Farnham: Ashgate.
2. Howe, Jeff. (2006). "The rise of Crowdsourcing". *Wired*, 14.06.

3. Se <http://www.vaeggen.copenhagen.dk/>,
<http://www.politietsregisterblade.dk/>, <http://www.kb.dk/danmarksetfraluften/> och <http://www.kulturarv.dk/1001fortaellinger/>.

Tivolis konsertsal, detalj från konsertsalen. Foto: Henriette Sjögren Kristensen

sammans med arkitekt/fotograf och IT-utvecklare för att förbättra gränssnitt och att göra arkitekturbilleder.dk mer användarvänlig. Redan då diskuterades om vi kunde involvera våra användare mer. Vi diskuterade bland annat att besökare kunde bidra med sina versioner av byggnaderna som är med i arkitekturbilleder.dk genom att skicka in sina egna bilder genom en app.

Det hela fick dock en mycket snabb vändning när vi våren 2012 gick igenom skolan och bibliotekets största besparing någonsin, en besparing som drabbade både personal och verksamhet. Arkitekturbilleders "hovfotograf" Andreas Trier Mørch gick i pension, och för bibliotekets del innebar det en relativt smärtlös lösning på besparingskraven, men det satte arkitekturbilleder.dk i ett stillestånd. Vi kunde inte längre uppdatera databasen med fler byggnader och bilder eftersom vi inte fick utlysa tjänsten.

Vid denna tidpunkt fanns ungefär 7000 bilder på 700 registrerade byggnader i databasen och en jämn och årligen stigande ström av besökare, ungefär lika många som vi hade fysiska besökare på biblioteket per år, det vill säga 40 000. Men databasens styrka har alltid varit att vi kombinerat de allra senast uppförda byggnaderna med dokumentation av äldre klassiker. Vi tillgängliggjorde de mer obskyra verk som inte går att hitta genom Flickr och Google Images. Utan

uppdateringar stannade dock databasen av och det kändes som att tio års arbete skulle sluta i ett arkiv som snabbt skulle falla i glömska. Skrämd av tanken var det närmast i desperation som jag frågade vår dåvarande chef om jag inte kunde använda vår hemsida, skolans intranät och andra forum till att söka efter frivilliga fotografer med arkitektbakgrund som kunde bidra med bilder.

Annonserna och de efterföljande intervjuerna vi höll med intresserade bekräftade arkitekturbilleder.dk:s status och användbarhet som ett verktyg för arkitektstuderande såväl som praktiserande arkitekter. De var allihop tidigare besökare och ville dels vara delaktiga med sina foton i ett formellt forum, men var också motiverade till att vara med och säkra arkitekturbilleder.dk:s överlevnad och framtid. När vi nu drygt två år senare summerar projektet kan vi se att det varit en succé och vi har totalt fått över 240 nya byggnader och över 3000 nya bilder från 18 olika fotografer.

Men varför då den bittra eftersmaken? Jag fick uppslaget och inspirationen till projektet genom andra crowdsourcing-projekt, men själva lanserandet kom ur desperation. Den diskussionen som jag hoppas väcka med denna artikel – och som jag saknat när man pratar om involverande av frivilliga och utvecklande samarbete med användare – är hur man

Danskapellet. Foto: Henriette Sjögren Kristensen

finner en rimlig balans. Hur många biblioteksuppgifter och bibliotekstjänster kan ersättas av frivilliga krafter?

Hur kan vi i vår profession säkra att metoden används för att berika och utveckla våra samlingar och institutioner och inte som en besparingsmetod eller en nödåtgärd? Vi vill gärna inspirera och uppmuntra andra till liknande projekt, men samtidigt finns det en risk att metoden kan komma att användas i fel syfte där man drar ner på tjänster och ersätter dem med de frivilliga krafter som finns tillgängliga.

De frivilliga krafterna är dessutom omöjligt oändliga. Om fler och fler ABM-institutioner lanserar projekt där man inbjuder och involverar frivilliga, uppstår konkurrens. För att inte tala om lockelsen från alla de kommersiella projekt som lanseras och som dessutom kan ge betalt, hur kan vi förhålla oss till det?

Jag finner trots allt stort hopp och tilltro till framtiden efter att ha läst Trevor Owens artikel där han menar att det är inom den kulturella sektorn som involverandet av frivilliga har störst chans att fungera och skapa en delaktighet som sträcker sig över en längre tid och ge framgångsrika projekt:

People get meaning from doing things that matter to them. They find a sense of belonging by being part of something bigger than themselves. Projects that can tap into these identities and purposes while providing meaning to people's

lives are projects that – far from exploiting people – can provide a way for them to connect with each other and make meaningful contributions to the public good.⁴

Lästips

En introduktion till Crowdsourcing our Cultural Heritage av Mia Ridge: <http://www.ashgate.com/pdf/SamplePages/Crowdsourcing-our-Cultural-Heritage-Intro.pdf>

”Crowd-Sourcing Scoping Study” av Stuart Dunn & Mark Hedges: <http://crowds.cerch.kcl.ac.uk/wp-content/uploads/2012/12/Crowdsourcing-connected-communities.pdf>

Brooklyn Museum-projekten Click, Split Second och GO!: <http://www.brooklynmuseum.org/community/blogosphere/projects-staff/>

British Library Collaboration – Metadata Games: <http://www.metadatagames.org/british-library/>

4. Owens, Trevor. (2013). ”Digital Cultural Heritage and the Crowd”. Curator: The Museum Journal. 56(1): 121–130.

Profilinköpens negativa verkningar?

Text: Tobias Willstedt

Illustrationer: Eleonor Pavlov och Johanna Willstedt Buchholtz

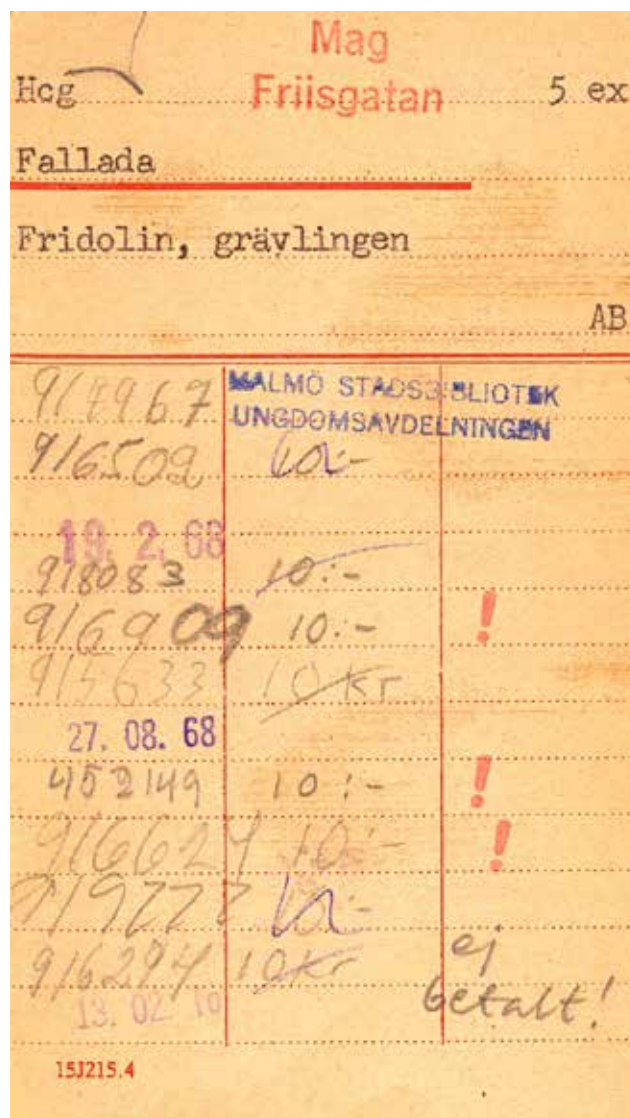
I slutet av 2010 framkom det att Stockholm stadsbibliotek (SSB) skulle låta återförsäljaren Adlibris köpa in 60 procent av den litteratur som biblioteken införskaffar. Nyheten väckte en hel del debatt, främst på de bloggar där det på den tiden förekom en ganska aktiv diskussion om bibliotek – Anna-Stina Takalas blogg bibliobuster.se, Rasmus Fleischers blogg copyriot.se och inte minst på BiS dåvarande blogg bisbloggen.blogspot.se. Men det var också något som uppmärksammades utanför kretsen av närmast sörjande biblioteksarbetare. Till exempel skrev författaren Agneta Kling Spor i *Expressen* den 2 januari 2011 en artikel med den talande titeln "Adlibris mjölkar biblioteken".

Det var ganska kritiska synpunkter som framfördes i diskussionerna på de bloggar som lyfte frågan. Här är några av de mest betydelsefulla resonemangen:

- Adlibris ägs av Bonniers vilket är Sveriges största förlagsgrupp. Går det att säkerställa att Bonniers utgivning inte blir positivt särbehandlade av Adlibris?
- Med centraliserade inköp så förlorar bibliotekens samlingar sin lokala anpassning.
- Folkbibliotekens urval är en angelägenhet för alla och därför brukar det finnas mediepolicier som styr urvalet av media vid inköp. Bokåterförsäljare har inte motsvarande policys som kan granskas av medborgaren. Hur följs deras åtagande upp?
- Bibliotekariens kompetens vid inköp av litteratur lyfts ofta fram. Vad säger det att vi låter återförsäljare sköta den biten åt oss? Utarmas i själva verket bibliotekarierna kunskap om litteratur och sitt eget biblioteks bestånd när de låter det här skötas av någon annan?

Till profilinköpens försvar hävdade man att en så stor del av folkbibliotekens inköp ändå var de mest populära "kioskvälternarna". Att det handlade om rena rutinjobben för bibliotekarierna att köpa in dem, något som lika gärna kunde läggas på någon annan. En effektivisering som skulle tillåta bibliotekarierna att lägga sin tid på andra, mer kvalificerade uppgifter.

Sedan denna inledande diskussion har det varit ganska tyst om outsourcade inköp. Vissa kommuner valde att köpa urvalstjänster från Adlibris eller konkurrenten BTJ, men många gjorde det inte. Bibliotekens urval har debatterats flera gånger

sedan 2010, och fått stor uppmärksamhet. När Kulturhuset i Stockholms konstnärliga ledare ville flytta ut den rasistiska serieboken *Tintin i Kongo* från biblioteket TioTretton's hyllor ledde det till en infekterad debatt i riksmmedia. I sådana situationer ställs de kriterier som leder till att en bok väljs eller väljs bort verkligen till sin spets. Med den insikten borde även frågan om outsourcade inköp lyftas igen, då det inte minst handlar om medborgarens rätt att utkräva ansvar från offentliga institutioner.

I grunden handlar frågeställningarna om bibliotekens urval och bibliotekariens kompetens, vilket kommer fortsätta vara angelägna ämnen. De frågor som lyftes på bibliobuster.se, copyriot.se och bisbloggen.blogspot.se angående outsourcade inköp är fortfarande öppna och obesvarade. När kommer uppföljningen?

Hcg

BIRKELA
Pass på

Hcg

Coatsworth

Briggen Amerika

NAC
Mag
Friisgatan

50.497

Ex.nr.

Hcg

Beskow

Fjädersegla

6015

26. 07

MALIN
UNG

90

OE

STADSBIBLIOTEK
UNGDOMSAVDELNINGEN

E-böcker och folkbibliotek

Distribution, kommersialism och kontroll

Svenska folkbibliotek har en svår situation när det gäller e-böcker. Biblioteken är en betydande distributör av e-böcker i Sverige, men samtidigt en genom kommunuppdelning splittrad aktör som har svårt att ställa krav gentemot förlagen. Tobias Willstedt undersöker nuläget på e-boksfronten och finner ett folkbiblioteksväsende hårt kontrollerat av marknadskrafterna.

Text: Tobias Willstedt

Illustrationer: Elin Franzén

När vi behandlar bibliotek, kommersialism och hur marknadens aktörer får mer inflytande över offentlig verksamhet är distributionen av e-böcker till svenska folkbibliotek en viktig fråga. Ämnet är angeläget. Det är alltid svårt att säga något om framtiden, men ett som är säkert är att e-böcker kommer vara en viktig del av folkbibliotekens utbud under åren som kommer. Hur folkbiblioteken tillgängliggör e-böcker är inte helt okomplicerat och starka aktörer har motstridiga intressen.

Innan vi undersöker e-bokens villkor kan det vara bra att ringa in begreppet e-bok. Utredningen *När kommer boomen?* som publicerades av Svensk biblioteksförning och Kungliga biblioteket (KB) 2011 använder följande definition av en e-bok:

[E]n elektronisk version av en tryckt bok avsedd att läsas med hjälp av en dator, smartphone, läsplatta eller annat mobilt läsverktyg. Inlästa ljudböcker samt så kallade talböcker vilka är avsedda för personer med läshinder innefattas inte.

Digitala verk som tydligt faller inom ovanstående definition är huvudsakligen de verk som förlag och aggregatorer benämner och distribuerar som e-böcker. Bibliotekens digitala arkiv innehållande skannade eller fotograferade bilder av äldre böcker, digitala manuskript samt digitala tryckfiler täcks vanligtvis inte av denna definition.

Syftet med denna text är att försöka redogöra för hur digitala verk som enligt denna definition är e-böcker distribueras, både på den kommersiella marknaden och hos folkbiblioteken. Hur det hänger ihop och vad det får för konsekvenser.

Vad gäller den kommersiella marknaden så finns det för närvarande ingenting i Sverige som går att jämföra med Amazon/Kindle – det vill säga en lösning som präglar hela marknaden. Den kommersiella marknaden för e-böcker i Sverige tycks fortfarande relativt outvecklad i jämförelse med den amerikanska marknaden. Det finns däremot gott om återförsäljare i Sverige som säljer e-böcker. Antalet sålda exemplar är lågt men ökar stadigt. En närmare titt på den statistik som presenteras av Svenska Förläggareföreningen visar dock att antalet e-böcker som säljs i Sverige inte ökar så snabbt som i USA, England och de större EU-länderna.

En orsak till den långsamma tillväxten kan vara skatter – e-böcker har en högre moms än tryckta motsvarigheter. För en tryckt bok gäller 6 procent moms medan motsvarande för en e-bok är 25 procent. Detta får konsekvensen att e-boken ofta blir dyrare för konsumenten än den tryckta motsvarigheten, vilket har varit ett hinder för det breda genombrottet för e-böcker i Sverige.

Om du inte lånar på ett bibliotek så förvärvas en e-bok oftast genom att kunden köper boken från en butik på nätet och sedan laddar ner den till sin enhet. Alla stora återförsäljare som Adlibris och Bokus säljer e-böcker genom sina hemsidor. Det finns även en prenumerationstjänst för online-läsning – Storytel. Storytel är en relativt ny tjänst som erbjuder e-böcker och ljudböcker. Hösten 2014 slöt det svenska förlaget Norstedts ett avtal med danska företaget Mofibo, som har lanserat en prenumerationstjänst liknande Storytels.

Svenska Förläggareföreningens statistik för 2013¹ visar att en procent av befolkningen mellan 9 och 79 år läste en e-bok en genomsnittlig dag (cirka 70 000 personer). Samma andel av befolkningen som läste en tryckt bok en genomsnittlig dag uppgår till cirka 30 procent. Sommaren 2014 fanns det ungefär 11 000 titlar att köpa i e-boksformat. Antalet titlar som publiceras som e-bok ökar dock stadigt.

Samma statistik visar att förlagens vinster från e-böcker kommer från dessa källor:

- försäljning via kommersiella återförsäljare till privatkunder
- ersättning från folkbiblioteken för utlåning av e-böcker
- ersättning för strömmande e-böcker
- försäljning via stora internationella system som Google Books eller Apple.

Även om förlagens vinster för e-böcker ökar snabbt uppgår dessa bara till cirka två procent av förlagens totala intäkter.

Försäljningen av e-böcker 2013 uppgick till cirka 55 miljoner svenska kronor och denna summa kan delas upp mellan:

- försäljningen av nedladdade och strömmande e-böcker för 25 miljoner kronor
- ersättning för utlåning på folkbibliotek för 30 miljoner kronor

Det motsvarar ca 1,3 procent av den totala försäljningen av allmänlitteratur.

Vi ser alltså i Svenska Förläggareföreningens statistik att utlåningen av e-böcker på folkbibliotek är viktiga för förlagen. Vi vet att förlagen distribuerar e-böcker både genom nedladdning och med strömmande prenumerationstjänster men att folkbiblioteken är den största, och för förlagen den mest inkomstbringande, distributören.

Folkbiblioteken och e-böckerna

För folkbiblioteken i Sverige har den nuvarande modellen för distribution av e-böcker varit en stor källa till debatt. Som bekant är svenska folkbibliotek kommunernas ansvar. Denna lokala organisationsform har gjort det svårt för folkbiblioteken att formulera en gemensam strategi angående e-böcker eftersom det inte finns någon övergripande organisations-

1. All statistik från Svenska Förläggareföreningen är hämtad från <http://www.forlaggare.se/e-boksmarknaden-i-sverige> [2015-02-06].

struktur. För några år sedan fick KB uppdraget att utforma en nationell biblioteksstrategi, men exakt hur KB kommer att agera angående folkbiblioteken och e-böckerna är vid den tidpunkt jag skriver detta inte klart.

Det har skett en betydande tillväxt vad gäller utlåningen av e-böcker under de senaste åren, men tittar man på andelen e-böcker kontra tryckta böcker är delen e-böcker fortfarande väldigt liten. Under 2013 lånade folkbiblioteken ut 55 368 635 tryckta exemplar och 1 534 913 e-böcker till sina användare. Motsvarande antal för 2011 är 57 270 403 tryckta exemplar och 650 980 e-böcker.²

2. Folkbibliotek 2013, verksamhetstabeller. Kungliga biblioteket, <http://www.kb.se/bibliotek/Statistik-kvalitet/biblioteksstatistik/Bibliotek-2013/> [2015-02-06].

Under många år hade de flesta av folkbiblioteken avtal uteslutande med e-boksdistributören Elib. Distributören erbjuder folkbiblioteken ett urval av e-böcker för utlåning via en databas. Elib ägs av flera stora svenska förlag: Bonniers, Natur & Kultur, Norstedt Publishing Group och Piratförlaget.

Elibs dominans är nyligen utmanad av andra distributörer, varav den mest framträdande heter Atingo. Atingo ägs av Publit, förlag och producent av e-böcker, och Axiell, den ledande leverantören av IT-system och tjänster till europeiska arkiv, bibliotek och museer.

Många har varit kritiska mot Elibs modell för distribution av e-böcker – inte minst Svensk biblioteksförning. Synpunkter har främst handlat om pris och kontroll över urvalet av titlar. Elib erbjuder folkbiblioteken tillgång till en databas med e-böcker som levereras via företagets portal och för

varje lån betalar folkbiblioteken en avgift. Det har framförts att priset för att låna e-böcker via Elib är dyrt för folkbiblioteken, och att det är svårt att planera för sina kostnader. Höga utgifter har tvingat många bibliotek att begränsa mängden av e-böcker som en användare kan låna, ibland stänga av tjänsten helt under en begränsad tid. Det finns också en önskan från förlagen att kunna sätta differentierade priser för olika titlar istället för standardavgiften. Som modellen har sett ut har det varit mycket svårt för folkbiblioteken att själva avgöra vilket urval av e-böcker de kan erbjuda sina låntagare, eftersom förlagen avgör vilka titlar som görs tillgängliga i portalen.

Oftast kan du låna en e-bok i fyra veckor och sedan slutar den att fungera. Folkbiblioteken kan sätta olika gränser för hur många e-böcker du kan låna – till exempel inte mer än fem i veckan. Detta kan se olika ut på olika bibliotek beroende på vad som gäller i respektive kommun.

De e-böcker som levereras via Elib är DRM-skyddade och alla användare måste registreras med Adobe-ID. Detta för att hindra e-boken från att kopieras fritt eller justeras av användaren. På en dator måste dessa e-böcker läsas via Adobe Digital Editions eller något program som är kompatibelt med Adobes DRM. Detta tvingar låntagaren att ta omvägen kring Adobes registrering för att kunna läsa sin bok.

Under lång tid fick en användare som ville låna en e-bok från biblioteket ladda ner e-boken från Elibs portal. Men nu har folkbiblioteken möjlighet att integrera e-bokslånen direkt i sina egna webbplatser och kataloger. Istället för att arbeta genom en egen portal har Atingo erbjudit folkbiblioteken att leverera sina e-böcker direkt via bibliotekens egna hemsidor och plattformar, och Elib har börjat erbjuda en liknande lösning som alternativ till sin portal. Oavsett vilken lösning som gäller måste man vara registrerad användare i biblioteket och logga in på distributörernas eller folkbibliotekens portaler med lånekortsnummer och pinkod för att kunna få tag på en bok.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har tagit sig an uppdraget att förhandla med några icke nämnda svenska förlag angående modeller för ersättning av e-boklån. SKL kan inte göra bindande avtal med förlagen, men kan upprätta principer som troligen kommer att sätta ett prejudikat för enskilda avtal mellan bibliotek och förlag. De primära målen för SKL i denna förhandling är att upprätta en gemensam syn på pris och distributionssystem. Förhandlingarna är tänkta att landa i en överenskommelse kring:

- access (i detta sammanhang innebär det att biblioteken betalar en avgift för tillgång till en databas med e-böcker)
- ingen karenstid (biblioteken får låna ut e-böckerna samtidigt som de blir tillgängliga på den kommersiella marknaden)
- differentierade priser enligt en trappstegsmodell.

Ett resultat av förhandlingarna är att Natur & Kultur klivit fram och slutit ett avtal med Stockholms stadsbibliotek enligt

ovan nämna principer. Även Atingo har tagit fram avtal som går i linje med SKL:s önskemål.

Att distribuera e-böcker

Marknaden för e-böcker i Sverige växer snabbt, men är fortfarande mycket liten. Förlag, folkbibliotek och distributörer som Elib kämpar för att hitta sätt att hålla jämna steg med utvecklingen. E-böcker finns tillgängliga genom nedladdning och strömmande tjänster men den största distributören är Sveriges bibliotek.

Elib har nu lanserat en ny affärsmodell som skall ta hänsyn till den kritik som har gällt pris och tillgång. Tidigare har varje lån kostat folkbiblioteken lika mycket. Den nya modellen har en dynamisk prissättning som tar hänsyn till ålder och marknadsvärde, något som även varit centralt i SKL:s förhandlingar. Biblioteken ska nu ha mer kontroll över valet av litteratur. Elib lanserar också en ny portal genom vilken användare kan låna e-böcker. Förhandlingarna mellan SKL och de icke nämnda förlagen, och Elibs strävan att reformera sin affärsmodell, har alltså varit parallella rörelser. Vid denna tidpunkt är det för tidigt att säga hur de kommer att påverka varandra och marknaden i stort.

Som situationen ser ut nu har folkbiblioteken egentligen inte möjlighet att kontrollera vilket urval av e-böcker de kan erbjuda sina låntagare. Folkbiblioteken äger inte "egna" e-böcker, de betalar helt enkelt avgifter för tillträde till databaser där e-böcker tillhandahålls av distributörer (distributörer som i sin tur ägs av förlagen). En låntagare som vill låna en bok från ett folkbibliotek har varit tvungen att ta en omväg genom Adobe för att kunna göra det. Adobe som också är en stor kommersiell aktör och dessutom kräver att låntagaren registrerar sig hos dem.

Nya modeller för distribution sägs ge folkbiblioteken mer kontroll över urvalet av e-böcker som de erbjuder. Möjligheten att sätta vissa titlar på karens skall till exempel inte finnas längre. Men samtidigt lovar man förlagen att kunna sätta dynamiska priser och vad blir resultatet av det? Vilket folkbibliotek kommer kunna låna ut en titel som kostar dem 100 kronor per lån? Nyligen fick Stockholms stadsbibliotek plocka bort alla e-böcker ur sitt bestånd som kostar dem mer än 20 kronor att låna ut. Det innebär att 800 titlar gjordes oåtkomliga för Stockholms stadsbiblioteks låntagare. Kan vi stå inför ett scenario där vissa e-böcker kanske enbart distribueras genom kommersiella återförsäljare och inte genom folkbiblioteken?

Som vi har sett tjänar förlagen mer pengar på att låna ut e-böcker genom folkbiblioteken än att sälja dem för nedladdning. Ändå väljer förlagen att i stor utsträckning kontrollera och begränsa folkbibliotekens utbud. På sätt och vis är vi redan i en situation där marknadskrafter har redskap för att kontrollera vad som finns på folkbiblioteken. Om inte det är en negativ verkning av kommersialismen så vet jag inte vad som är det.

Biblioteken som låntagare i e-publiceringens era Open access som möjlig väg till bättre tillgänglighet

Förlagens vinstinriktade e-publicering påverkar universitets- och sjukhusbibliotekens samlingar, tillgänglighet och beroendeförhållande till kommersiella aktörer. Stellan Klint anser att biblioteken måste arbeta aktivt för att driva utvecklingen av open access så att tillgängligheten överordnas de kommersiella mekanismerna.

Text: Stellan Klint

Illustration: Christoffer Frostgård

Förlagsbranschen har i århundraden strävat efter att effektivisera utgivningsprocessen och att försöka få så många människor som möjligt att köpa böcker. Drivkraften har, generellt sett, alltid varit att producera mer, få ner priserna och i slutändan sälja mer. Detta har haft många ovärderliga bieffekter såsom till exempel ökad läs- och skrivkunnsighet, kunskapsspridande och att tillgången till böcker har bidragit till att utveckla demokratiska värderingar och statsskick i världen. Även inom forskarvärlden har kommersiella förlag i flera decennier varit involverade i publiceringen av texter. Detta har genom webbens framväxt och att e-publiceringen blivit den härskande distributionskanalen påverkat forsknings- och sjukhusbibliotekens roll som bevarare och tillhandahållare av information.

Forsknings- och sjukhusbiblioteken måste förhålla sig till dyra prenumerationskostnader och en rad olika premisser, som kommersiella förlag eller externa aktörer satt upp, för att kunna säkerställa en bred och bra tillgänglighet till information. Att köpa full tillgänglighet till tidskrifter innebär i de allra flesta fall en alltför stor kostnad för biblioteken och det är vanligt med licensmodeller där det till exempel finns:

- lång embargo där texten inte blir tillgänglig för biblioteken direkt från publiceringsdatum
- där utskriftsmöjligheterna är begränsade
- där delar av en samling efter en tid försvinner eller byts ut till förmån för någonting annat

- där antalet samtidiga användare är begränsat till ett fåtal
- där biblioteken helt enkelt inte har råd att betala för relevant material.

Förlag och andra kommersiella aktörer inom branschen har makten att sätta villkorsstandarden i licenserna, bland annat på grund av deras storlek och att de bundit tunga akademiska tidskriftstitlar till sig. Många forsknings- och sjukhusbibliotek måste förhålla sig till hur de externa aktörerna paketerar och säljer materialet, till exempel genom stora paketylösningar. Det innebär i många fall att de här bibliotekens möjligheter att kontrollera sina elektroniska samlingar minskar och det är möjligt att tala om ett skifte där biblioteken inte längre är ägare till information utan snarare en form av låntagare som betalar dyrt för sina lån. Forsknings- och sjukhusbibliotekens roll i vilken de köper in och bevarar material för framtida referenshantering och forskning är förskjuten till en roll där de fungerar som kund utifrån en marknadsanpassad kontext och i vissa fall står i beroendeställning till externa kommersiella aktörer.

De höga priserna för att tillgängliggöra forskning har gett upphov till en bred debatt i ämnet. Idén om att offentligt finansierad forskning ska finnas fritt tillgänglig för alla har sedan nittioalet växt fram över stora delar av världen. Vetenskapsrådet lämnade i januari i år sitt förslag om nationella riktlinjer för open access (OA) till regeringen. Målet i förslaget är att all vetenskaplig forskning som finansierats med stat-

liga medel direkt ska publiceras öppet för alla på webben.¹ Men trots en stark vilja från finansiärer, forskarsamfund, universitet och i många fall politiska makthavare att öka tillgängligheten till forskning så har stora kommersiella aktörer fortfarande betydande makt över publikationerna. Dessutom är många forskare själva delaktiga i upprätthållandet av kommersiella förlags maktställning då det i flera fall kan spela en viktig roll för forskningens spridning samt forskarens egen karriär (i form av citeringar) att publicera i någon välrenommerad tidskrift. OA-publiceringen är under stark utveckling och för in nya idéer till gamla publiceringsnormer, men inom många discipliner gäller i stor utsträckning fortfarande publicering via traditionella tidskrifter och förlag. Att OA ännu inte har slagit igenom på bred front syns tydligt i en kartläggning från 2014 som Kungliga Biblioteket (KB) gjort av OA-publicering vid svenska lärosäten 2011. Resultatet var talande, medräknat ett embargo på maximalt 18 månader fanns i mitten av 2013 endast 25 procent av artiklarna som publicerades på svenska lärosäten 2011 fritt tillgängliga. Endast 17 procent var tillgängliga direkt vid publiceringstillfället, utan embargo.² Att de traditionella tidskrifterna

och förlagen har väl utarbetade Peer review-modeller är en bidragande orsak till varför dessa många gånger väljs framför OA-publicering, men tradition spelar en viktig roll. Enligt en undersökning från 2012 klarar sig OA-tidskrifterna bra när det gäller Impact factor, den mätmetod för citeringar som används för att jämföra tidskrifters betydelse inom sitt fält.³

Det är viktigt att forsknings- och sjukhusbiblioteken arbetar aktivt med att driva utvecklingen från ett allt för starkt marknadsstyrt klimat mot ett där tillgänglighet är överordnat de kommersiella mekanismerna. På så sätt kan vi skapa bra förutsättningar för bevarande och tillgänglighet samt för att öka spridningen av forskning. Biblioteken har en viktig roll när det gäller att öka frekvensen OA-publiceringar. Ett tätare samarbete mellan forskningsbiblioteken och de olika fakulteterna samt fortsatt kunskapsspridning bland studenter och forskare är exempel på vad som kan intensifieras i det arbetet. OA växer och förfinas ständigt och agerar idag rent kvalitetsmässigt på samma spelplan som kommersiella prenumerationstidskrifter, vilket talar för att OA är en effektiv väg att gå för att förbättra utbudet av akademiska publikationer på forsknings- och sjukhusbibliotek runt om i världen.

1. <https://publikationer.vr.se/produkt/forslag-till-nationella-riktlinjer-for-oppen-tillgang-till-vetenskaplig-information>.

2. <http://www.kb.se/openaccess/nyheter/2014/OA-publicering-vid-svenska-larosaten/>.

3. <http://www.biomedcentral.com/1741-7015/10/73>.

my bibliokarie

BiS på Socialistiskt forum: ”En knuten näve i fickan”

Text: Johanna Dalmalm

Uppemot 50 personer kom för att lyssna på panelen och diskutera konsekvenserna av New Public Management (NPM) inom folkbibliotekssektorn. Panelen bestod av Andrea Berge, bibliotekarie och tidigare anställd i Nacka kommun, Tobias Willstedt, bibliotekarie och styrelseledamot i BiS och Marika Lindgren Åsbrink, författare och socialdemokratisk ideolog som nu arbetar för civilministern med att ta fram en ny styrning för offentlig sektor.

Enligt Unescos folkbiblioteksmanifest ska folkbiblioteken vara fria från kommersiella påtryckningar och bekostas av allmänna medel. Men idag finns det bibliotek i Sverige som efter upphandling drivs som aktiebolag. Under seminariet lyftes Nacka kommun som ett exempel på det. Därutöver florerar idéer från NPM inom flera kommuners biblioteksverksamheter. Köp- och säljrelationer (beställare–utförare) existerar inom några kommuner. Som en följd av NPM inom offentlig verksamhet uppstår behov av att mäta och jämföra, ”en jakt på pinnar”. Det som man mer sällan talar om är vart alla siffror från mätningarna tar vägen, vem som tar hand om dem och vad som är nästa steg. Den administrativa bördan för de anställda ökar och undergräver professionen och tilliten till de yrkesverksamma. Både anseende och yrkesstolthet påverkas.

I Nacka kommuns bibliotek ökade konkurrensen mellan biblioteken i och med privatiseringen. En i publiken uttryckte det som att hen hade förlorat arbetsgemenskapen. De prestationsbaserade anslagen gjorde att ”smalare” litteratur som inte lånas ut så ofta nedprioriterades och beslut fattades om att ta bort magasinet. Farhågor från seminariets publik väcktes inför risken att biblioteken, i jakten på bra siffror, går samma öde till mötes som bokhandlarna, där fokus ligger på några få storsäljare och böcker har väldigt kort livslängd.

Arbetsmiljön påverkas på flera nivåer av privatiseringar och NPM. Bibliotekarier är en eldsjälsskår som är angelägna om att ge god service till biblioteksanvändarna, och de löser därför de tuffare villkoren, som bland annat besparingar medför, genom att jobba hårdare och hårdare. Samtidigt är de riktigt dåliga på att protestera. Svårigheten att våga protestera och att ha krav på sig att ständigt vara lojal med arbetsgivaren, var erfarenheter arbete i Nacka kommun som lyftes. ”Det var som att jag gick med en knuten näve i fickan”, konstaterade en seminariedeltagare.

Eldsjälar och entreprenörer

Två trender i dagens välfärdspolitik är besparingar och styrning enligt new public managements principer. Vad får det för konsekvenser för bibliotekens användare och för dem som jobbar för att ge dem service? Balsam Karam ger vittnesmål från en verksamhet där biblioteksarbetare förväntas vara både eldsjälar och entreprenörer för att ge kunna besökarna tillgång till en verksamhet som de i vissa fall inte frågar efter.

Text och illustrationer: Balsam Karam

Det är tisdag eftermiddag. Just som grådasket går över i skymning börjar biblioteksrummet fyllas med yngre och äldre läxhjälpssökande, trogna läxhjälpare och våra beundransvärda stammisar som outtröttligt varje dag studerar från öppning till stängning. På tisdagar stänger biblioteket klockan 19 – eller så fort läxhjälpssökarna runt borden motvilligt börjar lösas upp till ljudet av våra ”nu har biblioteket stängt”. Som vilken annan tisdag kommer vi att vara tre bibliotekarier på plats, och har vi tur även en praktikant. Ja, förhoppningsvis har vi sällskap av en av våra fantastiska praktikanter som varje dag gör sändningen, ställer upp alla böcker och tar hand om plocklistan – och som trots att den blivit helt outhärlig för arbetsgruppen och för bibliotekets öppethållande, bara byts ut vid praktiktidens slut. Ibland på tisdagarna har mitt bibliotek över 60 läxhjälpssökande, utöver andra biblioteksanvändare. Jag och mina kollegor har aldrig föreslagit att vara fler än tre, trots att vi vill. När kvällen är slut, ställer vi som brukligt i ordning för nästkommande dag och faller ihop alla extrastolar och torkar upp där det runnit läsk eller vatten. Vi gör som många andra bibliotek och hoppas på att veckans andra läxhjälpsskväll ska vara lika fungerande. Jag skriver fungerande, då vi oftast är under sådan press att kvällen precis går ihop. En kväll fick en av våra yngre biblioteksanvändare för sig att springa ut med en bok och på vägen slänga iväg en spottloska som landade på mig. Jag gick in på arbetsrummet, torkade bort spottet från tröjan, samlade mig i några minuter och klev ut igen – väl medveten om att ju färre vi är, desto större chans till fler sådana incidenter.

Vad är bibliotekarier för en yrkeskår? Jag har ställt frågan många gånger, kanske framförallt till mig själv de gånger jag har kommit på mig med att trappa upp på arbetet, utan att upptrappningen inneburit synliga förändringar eller förbättringar på arbetsplatsen (eller ens att arbetsuppgifterna kunnat bockas av). "Bibliotekarier är en eldsjalskår som är angelägna om att ge god service till biblioteksanvändarna, och de löser därför de tuffare villkoren, som bland annat besparingar medför, genom att jobba hårdare och hårdare. Samtidigt är de riktigt dåliga på att protestera." Så skriver Johanna Dalmalm i sitt referat av det seminarium BiS anordnade på Socialistiskt forum i Stockholm i höstas. Det är en giltig beskrivning av bibliotekariekåren om det någonsin funnits en – och fortfarande är den inte hård nog i att beskriva bibliotekariekårens undfallenhet.

Är bibliotekarier en arbetsrättsligt okunnig yrkeskår? Bygger kåren redan nu på den entreprenörsanda och New Public Management som diskuterades på BiS seminarium? Är bibliotekarier sådana som gillar idén om individuella prestationer och lönesättning därefter? Det skulle möjligtvis kunna förklara vår urusla förmåga att stå upp för våra och i förlängningen våra biblioteksanvändares rättigheter.

Jag har aldrig träffat en yrkeskår där så mycket kreativt pågår, utan någon som helst budget att göra det för. Eller som anstränger sig för att överträffa sig själv vad gäller samtalsserier, mässor, utställningar, författarbesök, filmvisningar och samarbeten – också det utan varken budget eller tid. Är inte det entreprenörsanda så vet jag inte vad! Tänk om alla bibliotekarier istället arbetade som egenföretagare eller reklamare – oj vilken monetär lönsamhet den där arbetsprestationen skulle kunna resultera i!

Jag har heller aldrig träffat en yrkeskår där så många (inklusive jag) antingen har misshandlats, hotats (ibland till livet) eller trakasserats – utan att det lett till att motsvarande åtgärder har vidtagits, varken av kollegor, chefer eller facket. Allt som oftast vid sådana incidenter, brukar arbetsgruppen uppmanas till att uppdatera sin skyddsplan, ha numret till polisen redo och påminna sig om att ringa ut en kollega vid hotfull stämning. Nå, det förutsätter att det finns en kollega kvar på arbetsrummet och att bibliotekariens uppfattning av vad som utgör "hotfull stämning" inte helt rubbats av den normaliseringsprocess där det hotfulla kommit att bli en del av kårens vardag. Andra gånger "åtgärder" har vidtagits har de många gånger resulterat i att bibliotekarien som drabbats hårdast har flyttats på. På den nya arbetsplatsen får den slicka sina sår bäst den kan och börja ta tag i högen med arbetsuppgifter som den är tänkt att räcka till för och som biblioteket är tänkt att erbjuda. Att det har kommit att se ut såhär är inte ett resultat av okunnighet – det är resultatet av kostnadseffektiv hantering där de billigaste åtgärderna också är de som finns tillhands.

Men om vi bortser från det dåliga – visst är det väl ändå så att biblioteken har glada användare? Visst är det väl så att det är fullt på våra författarbesök, att våra ansträngningar att hålla

nere kostnader på andra håll resulterar i nya eller åtminstone fungerande lånedatorer, och att vi som kår känner oss uppskattade och värdesatta för det vi gör? Nja.

Då jag har trappat upp på arbetet, har jag kommit att undra vart mina ansträngningar tar vägen. "För vem?" är den fråga jag till slut – alldeles för nära sjukskrivning – har kommit att ställa mig. För vem är det bra och lönsamt att jag arbetar hårdare? För vem är det en god idé att övrig personal tar på sig en sjukskriven kollegas uppgifter snarare än att kräva att få en ersättare? För vem ser det bra ut att biblioteket tar på sig att anordna återkommande författarbesök med författare som för övrigt säkert är omtyckta och populära, men vars besök saknar förankring i det område där biblioteket ligger och besöket äger rum? För vem lägger vi ut den där inviten på Facebook och för vem arbetar vi längre en kväll trots att det inte alls var planerat? Är det för biblioteksanvändarna? Skulle inte tro det. Ibland pågår ett samtal om hur biblioteken är dåliga på att uppfatta vad deras biblioteksanvändare önskar sig. Nå, på mitt bibliotek har biblioteksanvändarna uttryckligen och mycket länge önskat sig fungerande datorer, större utbud student- och kurslitteratur och fler läxhjälpskvällar. Även om vi av flera anledningar inte kan förse dem med alla önskemål, börjar det bli allt pinsammare att förklara varför våra datorer ligger nere för tredje dagen i rad, samtidigt som en försenad bok kostar en mindre förmögenhet i avgifter.

Det tycks för mig alltmer som att bibliotekarierna står i en Bermudatriangel. I första hörnet finns trycket på vad biblioteket som allverksamhetshus ska erbjuda i termer av rum och aktiviteter, så som läxhjälp, filmkvällar och författarbesök (för att bara nämna några). I andra hörnet står de lokala biblioteksanvändarnas behov och önskemål, och i det tredje bibliotekets grundverksamhet med dagliga och rutinemässiga uppgifter – själva förutsättningen för bibliotekets öppethållande. Däremellan springer allt fler sjunkande bibliotekarier bland växande arbetsuppgifter och utbrändhet, som vore vi såväl rätts- som aningslösa.

Ibland får jag för mig att vi bibliotekarier tror oss vara oumbärliga – att vi begär oförrätt om vi skulle strejka, stänga biblioteket en dag, kräva bättre villkor. De gångerna brukar vi ta biblioteksanvändarnas behov som en anledning att fortsätta, hävda att det är för deras skull och för det öppna rummets överlevnad som vi kämpar. Men var landar vår kamp egentligen? Det är inte bara vårt eget yrke vi urholkar genom att gå med knutna nävar i fickan – även biblioteksverksamheten som vi tror oss skydda slits ut och urholkas då det dras med större belastning och färre, tröttare personal. Vi tycks glömma att vi också hör till en hierarkisk arbetsorganisation och att makten aldrig kommer att komma till undsättning – i synnerhet inte om verksamheten går runt trots allt färre resurser, mindre tid och fler uppgifter. Så många yrkeskårer har kämpat för sina rättigheter innan oss – för vem är vi tysta och för vem bör vi nu börja höja rösten?

korrigieren
bibliothekarien

De osynliga biblioteken i klorna på Facebook

Hur stor spridning får egentligen biblioteken på Facebook och hur rimligt är det att lägga arbetstid på att få genomslag på denna kommersiella plattform? Charlotte Högberg diskuterar hur de förändringar som Facebook gjort i sin algoritm för nyhetsflödet kan påverka bibliotekens inlägg.

Text: Charlotte Högberg

Illustration: Balsam Karam

I dag har nog de flesta bibliotek i Sverige en Facebook-sida och de lägger resurser på att marknadsföra sig med hjälp av denna sida. Det handlar om arbetstid som ägnas åt att skriva en status, kanske lägga till ett foto, om det där kommande författarsamtalet eller de nya böckerna som kommit upp på hyllorna. Det är gratis att skapa en sida på Facebook och det är på många sätt ett lätthanterligt och lockande sätt för att marknadsföra sig och interagera med användarna (även om denna interaktion ofta uteblir, som Andrea Hofmann skrev om i förra numret av bis). Det handlar också om att vara där användarna är. Men på hur många av biblioteken som finns på Facebook är "organic reach" och algoritmer för flöden begrepp som diskuteras när en sida ska skapas eller innehåll uppdateras?

Förra året ändrade Facebook sin algoritm för flödesvisning flera gånger och de gjorde det igen nu i januari. Vad spelar det för roll för biblioteken? Utgångspunkten är nog att bibliotekens Facebook-sidor har fått sina följare och att när personerna väl har klickat gilla så hålls de uppdaterade med information från sidan i sitt flöde, då har vi väl helt enkelt en interaktion? Men tyvärr är det ju inte riktigt så enkelt. Organic reach innebär hur stor spridning något du postar på din Facebook-sida får utan att vara betald marknadsföring. För det var ju det där igen, Facebook är ingen myndighet eller till för välgörande ändamål. Facebook är trots allt ett företag som vill tjäna pengar. Den algoritm som styr vad som ska synas i människors nyhetsflöde kallas Edgerank. Företaget själv menar att de senaste förändringarna i algoritmen är ett sätt att undvika spam och alltför mycket reklam, att förändringarna grundar sig på att mer och mer innehåll produceras, att folk gillar fler och fler sidor samt att användarna ska få se det innehåll som är mest relevant för dem. Det innebär alltså att istället för att få se allt får du se det som många skriver om eller som valts ut baserat på vad du har klickat på tidigare samt (enligt Facebook) tusen andra faktorer för varje individ. Flödet blir alltså personaliserat och ska en vara krass så handlar det nog inte bara om att Facebook vill förbättra användarnas upplevelse utan att de vill få fler att betala för att få sitt innehåll på Facebook "boostat" och synligt för sina gillare och potentiella gillare.

Det är helt enkelt så att de inlägg som biblioteken gör på Facebook inte nödvändigtvis syns för dem som har gillat sidan. Om vi snackar siffror, hur många ser egentligen bibliotekens nya inlägg? Nya siffror, publicerade av *International Business Times*, vittnar om att det för två år sedan var kring 16 procent av de som gillat en sida som nåddes av dess budskap, men att det nu är nere på 2 procent eller lägre.¹ Om vi utgår från att de siffrorna skulle stämma och tar ett exempel: Det är 919 personer (den 10 februari) som har gillat Folkbiblioteken i Lund på Facebook, vilket gör att ungefär 18 av dem får se statusuppdateringarna i sitt flöde.

Diskussionerna som uppstått kring dessa förändringar har mest bestått i frustration hos mindre företag som nu måste börja betala för att synas på Facebook eller vara aktiv på ett helt annat sätt, men detsamma gäller för icke-vinstdrivande organisationer. Frågan vi kommer till är: vad ska biblioteken göra nu? Är det rimligt att lägga resurser på att göra statusuppdateringar som få ser? För det första bör biblioteken använda de verktyg som finns för att analysera hur många användare som faktiskt nås av deras nya inlägg på Facebook och reflektera kring det resultatet i förhållande till arbetsinsatsen. Det finns också knep att ta till för att nå större spridning; analysera vilka inlägg som fungerat bäst och fortsatt med den stilen, gör inlägg den tid som är optimal för att nå spridning (ofta på helgen) eller lägg upp fler bilder och filmer. Men trots att detta inte skulle innebära att betala till Facebook för att få sina inlägg synliga så kostar det i den arbetstid som arbetet krävs. Tydligt är också att biblioteken tvingas dansa efter en kommersiell aktörs pipa i strävan att finnas där för, och nå ut till, biblioteksanvändare.

På många sätt är biblioteken nu fast i Facebooks klor eftersom biblioteken genom den plattformen har en etablerad kanal och det där finns många biblioteksanvändare och potentiella biblioteksanvändare. Det finns ett värde i sig att ha en sida där för de användare som aktivt söker upp den, men om en sådan sida finns så medför det också en förväntan att den ska hållas uppdaterad med vad som händer på biblioteket. Jag tror överlag att biblioteken behöver finnas på sociala medier för att på olika sätt nå användare, men det är viktigt att reflektera över hur dessa sociala medier fungerar och ha en realistisk förväntan på ifall de går att lita på som marknadsföringskanal. För som det verkar så är bibliotekens gratis åktur på Facebook över. Ska biblioteken övergå till andra kanaler, avsätta mer arbetstid till sociala medier eller helt enkelt börja betala?

1. <http://www.ibtimes.com/facebook-organic-reach-decline-called-catastrophic-nonprofits-news-feed-visibility-1808264>.

Genom åren har det flitigt skrivits och debatterats om bibliotek som en oslagbar mötesplats och allmänt vardagsrum, gratis och öppet för alla och envar. Ett populärt argument är att biblioteket är den optimala platsen för såväl formella som informella möten där utrymme finns för spontan dynamik mellan olika människor. Här kan man också ses och vara tillsammans med andra samtidigt som man får vara anonym och ifred. Sedd och osedd.

Uppsatser i biblioteks- och informationsvetenskap liksom artiklar och debattinlägg bekräftar bibliotekets sociala funktion som suverän mötesplats. På hemsidor över hela landet kan man läsa om hur biblioteken generellt arbetar för och anser att det är viktigt att beskriva sitt bibliotek som en aktiv och öppen verksamhet där det erbjuds varierande aktiviteter och ibland även möjlighet till improvisation.

Just detta att biblioteken generellt har så vida ramar i sin verksamhet är förstas enormt viktigt och ett grundfundament för bibliotekets självklara ställning i vårt samhälle, framför allt socialt, vilket det också varmt bör värnas om. På mindre orter har dessutom ofta biblioteken skiftande funktioner, det kan till exempel gälla att fungera som föreningslokaler och medborgarkontor. En av få andra institutioner i samhället som mestadels utan kostnadskalkylering kan erbjuda stöd och gemenskap är förutom biblioteken svenska kyrkan.

Men något som inte alls uppmärksammas i samma omfattning men som är på tiden att lyfta fram är att biblioteken för många människor fungerar som arbetsplats, och nu menar jag inte för personalen som jobbar på där utan för besökarna. I detta laptopparnas tidevarv som vi lever i finns många personer som saknar en stationär arbetsplats och som därför, om de inte vill sitta i ensamhet hemma, är hänvisade till caféer och bibliotek. En annan kategori som flitigt använder biblioteksrummet är studenter.

På biblioteket kan man både sitta enskilt och plugga men även träffas i grupp för att studera och jobba ihop och när det ska skrivas uppsats är biblioteket den självklara platsen. Ofta skriver man i par och det mest naturliga är då att sitta tillsammans på biblioteket. Dessutom finns hela tiden kunnig personal till hands, bibliotekarier, som exempelvis kan hjälpa till med att söka efter material eller visa referenshantering.

Jag vet inte varför det är så eller vad det kan bero på men universitets- och högskolebibliotekariernas roll i diskussionen om "möten i biblioteksrummet"

uppmärksammas tyvärr inte så ofta. Men kanske kan detta till viss del förklaras med att dessa bibliotekariers egen inställning till sitt arbete är att man gärna ser sig som en diskret stödfunktion och pedagogisk resurs till de utbildningar och den forskning som finns inom högskolans/universitetens ramar. Man gör helt enkelt inte så stort väsen av sig.

Lite synd kan tyckas. Bibliotekarierollen kan stundom ses som grå och anonym med en personal som anspråkslöst lär ut sökteknik, hur databaser och inloggningar fungerar, eller hur lärare och forskare kan använda olika publiceringsverktyg. Vad som alltför sällan diskuteras är att man som bibliotekarie i skolan och i akademiska sammanhang har en helt annan roll än lärarna vilken det är det väl värt att kika närmre på.

Bibliotekarien förmedlar liksom lärarna stöd och kunskap till studenterna men de bedömer inte och sätter inte betyg på det sätt som lärarna gör. Till en bibliotekarie kan studenten i princip ställa vilka frågor som helst, smarta eller mindre genomtänkta utan att känna oro för att göra bort sig eller drabbas av sämre studieresultat. Under de år som jag jobbat som bibliotekarie inom högskola och universitet märker jag också en tydlig attitydförändring bland många av studenterna, framför allt bland de yngre som kommer direkt från gymnasiet.

Ett allt mer komplicerat och konkurrensfrämjande betygssystem vingklipper tyvärr effektivt studenternas spontana nyfikenhet. Man pluggar i första hand för att få bra betyg så att man står sig i den tuffa konkurrensen om jobb. Björklund och de delar av Alliansen som plåderar för betyg i allt lägre åldersgrupper går i sitt resonemang inte bara emot en enad forskning som menar att mer betyg inte är rätt väg för att få en fungerande och mer demokratisk skola. Förmodligen har de knappast heller haft några djupare tankar kring hur viktigt att bra skolbibliotek är när det gäller att bidra till att elever kreativt, nyfiket och kritiskt lär sig att självständigt söka efter information samt kritiskt kunna värdera densamma.

I den utvärdering som gjordes av de avgående studenterna som jag lyssnade på vid höstterminens slut framgick att en av de viktigaste metoderna för att klara studierna väl och få höga betyg var att ta reda på lärarens värderingar, inte att tillägna sig själva kunskapen i ett ämne. Med andra ord gäller det att stryka lärarna medhårs för att lyckas bra i studierna.

Det ska böjas i tid - det som marknadsanpassat ska bli.

Röda Lina

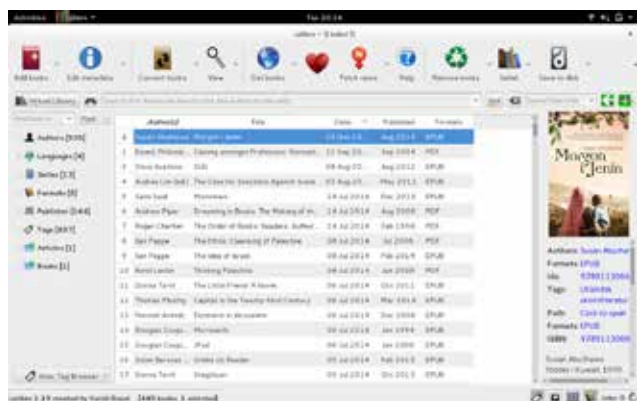
Fri programvara för litteratur och läsning

Text: Martin Persson

Fri programvara är datorprogram vars källkod gjorts fritt tillgänglig enligt en fri licens, vanligtvis GPL (GNU General Public License). Den fria tillgängligheten, open source, är en aspekt av fri programvara, men framför allt refererar "fri" till användarens frihet att köra, studera, modifiera och kopiera programkod. Fri programvara utvecklas av företag, offentliga institutioner eller privatpersoner i en global programmeringsgemenskap.

Som politiskt projekt överordnar fri programvara användarnas rättigheter att kunna ha kontroll över sin dator, lära sig mer om programmering och dela program med sina vänner över exempelvis ett företags rätt att låsa in kod i proprietära licenser för att sedan profitera på detta. Mycket infrastruktur för webben bygger på fri programvara och det fria operativsystemet GNU/Linux används också på många persondatorer. Free Software Foundation grundades i USA på 80-talet och verkar för fri programvara. Läs mer på deras hemsida: <http://www.fsf.org/>.

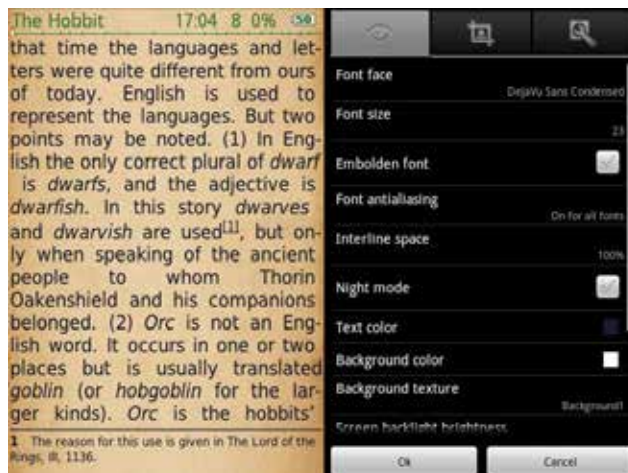
Calibre (GNU/Linux, Windows och Mac OS X)

Ett pålitligt verktyg för att samla, organisera och hantera e-böcker eller andra digitala textdokument på din dator. Förutom att sortera det och göra ditt arkiv av digitala texter sökbar kan Calibre även konvertera mellan olika format och synka med till exempel läsplattor och andra läsverktyg.

Webbplats: <http://calibre-ebook.com/>

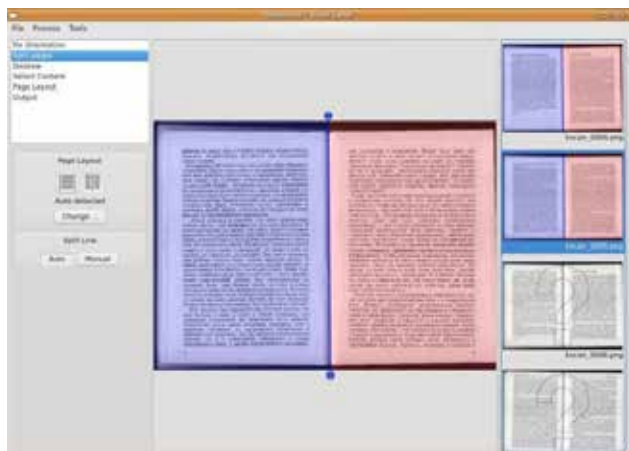
CoolReader (GNU/Linux, Windows och Android)

En bra e-boksläsare för, bland andra, epub-formatet. Har bokmärkes- och annoteringsfunktioner samt går att optimera för läsplattor med "e-black". Hanterar inte DRM-filer (Digital Restrictions Management), vilket bör ses som en feature eftersom DRM är djupt problematiskt för läsarens rättigheter.¹ Testa gärna med någon feministisk klassiker från Litteraturbanken² eller en sci-fi-novell av författaren och informationsaktivisten Cory Doctorow.³

Webbplats: <http://sourceforge.net/projects/crengine/>

ScanTailor (GNU/Linux och Windows)

När du skannat in en bok kan du använda ScanTailor för efterbearbetningen. Mata in råmaterialet från scannern i programmet, som sedan hjälper dig att dela upp per sida, justera marginaler, kontrast, skevhet och så vidare. Ut kommer fina och raka bildfiler som är färdiga att buntas ihop till en pdf (och kanske köras genom ett OCR-program för att göra texten sökbar). Bra och lättjobbat program för den digitaliseringssugna.

Webbplats: <http://scantailor.org/>

1. Läs mer om DRM på <https://defectivebydesign.org/> eller i bis 3/2012 under rubriken "Vi måste prata om DRM".

2. <http://litteraturbanken.se/#/epub>.

3. <http://craphound.com/overclocked/download/>.

Foto: Christian Forsell

Fokus på Palestina i internationell bokcirkel

Text: Martin Persson

Ett tjugotal människor trotsade ösregnet 15 januari för att komma till biblioteket Garaget i Malmö och diskutera romanen *Morgon i Jenin*. Boken är skriven av den palestinsk-amerikanska författaren Susan Abulhawa och är en släktsaga som följer fyra generationers palestinier, från 40-talet fram till 2000-talet. *Morgon i Jenin* börjar vid tiden för de begynnande sionistiska aggressioner som mynnade ut i den etniska rensningen under Al-Nakba ("katastrofen") 1948, då hundratusentals palestinier fördrevs från sina hem (massakrer ägde också rum). Karaktärerna i boken navigerar genom decennierna i krigets plågsamma hopplöshet och plötsliga nycker. Det är en tung berättelse om krig och förtryck, om sorg och förtvivlan, men också om motstånd, hopp och försoning. Gevärspiporna korsas av olivkvistar.

Arrangemanget var en del i det internationella läsprogrammet "One book, many communities" som drivs av nätverket Librarians and Archivists with Palestine (LAP). Diskussionen på Garaget – som arrangerades av LAP i samarbete med BiS och Palestinagrupperna i Malmö och Lund – var i gott sällskap av närmare 40 olika bokdiskussioner världen över, bland annat i Palestina, USA, Kanada, Italien och Sverige (utöver i Malmö ordnades en bokdiskussion i Stockholm på Internationella biblioteket). Alla dessa diskussioner – varav några också var helt virtuella (och därmed kanske ännu mer internationella?) – ägde rum i januari och hade Abulhawas bok i centrum.

Diskussionerna på Garaget utgick ifrån boken, men landade naturligtvis ofta i diskussion om Palestinas moderna historia i allmänhet, och det samtida Palestina som fortfarande lider under en ockupationsmakt. Efter bokdiskussionen visade aktivister från Palestinagrupperna bilder och berättade om en resa till Palestina i höstas. Även dessa bilder och berättelser rymde samma beskrivning som *Morgon i Jenin* av en absurd men stenhård ockupation. Samma mörker och samma små glimtar av ljus.

Läs mer om LAP och läsprogrammet på
<http://librarianswithpalestine.org/>.

till Utkanternas barn och systrar,
till mina kamrater, de enda jag har –
till er vars doft fortfarande kan skönjas på mina
fingrar (vänster hand i synnerhet tecknar era konturer
över bordet) –
till gårdagen, morgondagen
min enda kvarvarande dag ni –
det är till er jag skriver,
med er vilja jag fortfarande finns till.

till er som fortfarande fyller konserverburkar med lera,
slungar ut dem över motorvägen: det är till er jag
skriver, jag skriver: fortsatt med det. till er som inte
än har provat: börja med det. till er som har skrämts
till att sluta: börja om.

till er som påstår att konserverburkar är fel väg att gå:
säg inte så. till er som tror att det är fel väg att gå:
ändra er. till er som först visar barnen hur
konserverburkarna bäst töms på innehåll och sedan lär
dem att packa leran utan att skada sig: det är ni som
har uppfostrat mig.

till er som har uppfostrat mig: fortfarande uppfostrar
ni mig. till er som har lärt mig: lär mig mer.

till er som kan sången vi sjunger när asen närmar sig:
det är med er jag sjunger. till er som kan sången vi
sjunger när asen närmar sig: lär barnen att sjunga den.
till er som kan sången vi sjunger när asen närmar sig:
lär ingen annan att sjunga den.

till er som minns hur vi slog och blötte jorden för att
göra den hem: minns ni annat? till er med märken

efter plåt och trä längs ryggen: hur lyckades vi ändå
stå upprätt? till er som lyfte mig för att knacka
plåttaken tillrätta: tror ni att jag glömmer?

till oss som inte glömmer: vad gör det att alla andra
har glömt? till oss som inte glömmer: det är till er jag
skriver. till oss som inte glömmer: lär barnen att
minnas på samma sätt.

till er som lärde mig att minnas: utan er hade
ingenting hänt. till er som lärde mig att springa med
ett gevär över axeln: vad vi tänkte är fortfarande
giltigt. till er som jag lärde att springa med ett gevär
över axeln: minns det.

till er som vill glömma: lär först barnen att minnas
det. till barnen som lär det: minns det ni lär.

till er som lär barnen att inte tala med vita herrar: ni
är som jag minns oss. till er som lär barnen att inte
tala med välklädda herrar: fortsatt rädda deras liv. till
er som lär barnen att inte tala med välmenande
herrar: sluta aldrig – det är till er jag skriver.

till er jag skriver till – ni är anledningen till att jag
överbudtaget skriver.

till er som lär era mödrar att läsa det jag skriver: det
var er vi och era mödrar hoppades på. till er som lär
era mödrar att skriva: skriv det till mig. till er som
fortfarande minns hur jag inledde mina lektioner:
ropa det tillbaka till mig – jag behöver höra det nu.

till er som nu ropar: min hörsel är inte vad det en gång har varit. till er som frågar varför: de höll mitt huvud och sköt metallstickor i båda mina öron. till er som undrar vad jag gjorde sedan: jag vätte stolen bakåt för att med mening slå huvudet i golvet – medvetslös kände jag inte längre smärta, mina bakbundna händer kländes sönder under min vikt.

till er som känner obehag: tillåt er att känna obehag. till er som fortfarande känner obehag: sluta nu. till er som inte längre känner obehag och istället känner beslutsamhet och en särskild ömhet gjord för sådana som jag, som är som sådana som oss: vi är från samma plats – det är till er jag skriver.

till Utkanterna: drömmen om att än en gång få gå längs ditt dike och hjälpa våra barn från ena till andra sidan.

till Utkanterna: drömmen om att kliva in till er och omfamna oss.
(till mig: drömmen om att än en gång få kliva in till min mor och för ett ögonblick bara vara hennes barn.)

till Utkanterna som jag älskar och som älskar mig tillbaka –
till Utkanterna som jag älskar och som älskar mig och sig själv tillbaka – det finns fortfarande en möjlighet att ställa saker tillrätta.

till Utkanterna: den möjligheten är ingen annans.

till de som är osäkra på om ni är från samma plats som jag: det är inte till er jag skriver. till de som är från samma plats som jag och som har kommit att lämna platsen: det är inte till er jag skriver. till de som falskeligen och bara då de önskar utger sig för att vara från samma plats som jag: det är inte till er jag skriver.

till er som ljög och lovade: och var är ni nu? till er som ännu en gång ljög och lovade: ni är överhuvudtaget värdelösa för vår strävan. till er som ännu en gång ljög och lovade: ni har alltid varit värdelösa för vår strävan.

till de som inte utger sig för att vara från samma plats som jag, men som gärna vill kämpa för platsen: er väg är lång – det är inte till er jag skriver. till er som undrar varför: det är inte till er jag skriver. till er som fortfarande undrar varför: det är inte till er jag skriver.

till Utkanternas barn och systrar – det är till er jag finns till och med er hjälp jag skriver.

jag skriver: de säger att jag är sen till middagen.

Lästips: Rachel Kaadzi Ghansah

I dagens informationslandskap som premierar korta texter och ständig vidareklickning, kan en lång välskriven artikel kännas både betungande och befriande. En skribent som helhjärtat gått in för det långa formatet de senaste åren är Rachel Kaadzi Ghansah, och den läsare som dröjer kvar vid hennes artiklar blir rikligt belönad. Sedan 2010 har hon vid sidan av sitt arbete som lärare på offentliga skolor skrivit ett tiotal ambitiösa, högaktuella och personliga artiklar med litterär kvalitet, och förhoppningsvis samlas de snart i bokform. Lyckligtvis finns de flesta av dem fritt tillgängliga på webben.

Ett återkommande tema i artiklarna är vad det innebär att vara svart i USA idag; som den som följer nyhetsrapporteringen kan konstatera, så är hudfärg tyvärr fortfarande en akut fråga om liv och död. Oavsett om det är ett reportage, en recension eller ett personporträtt, så är Kaadzi Ghansahs förhållningssätt till skrivandet essäistiskt, och hon arbetar med en bred palett av kunskaper om samhälle, kultur och historia. Läsaren kan räkna med att göra åtminstone tre Wikipedia-sökningar för varje artikel, men inte för att det är avgörande för förståelsen, utan för att nyfikenheten i texterna smittar av sig.

Artiklarna handlar alltid om mer än vad rubriken verkar antyda. Porträttet av komikern Dave Chappelle är också en

berättelse om banden mellan medborgarrättsrörelsen i USA och självständighetskamperna i Afrika. Artikeln om Kendrick Lamar handlar om skönlitteratur i ordets bredaste bemärkelse, om vem författare ser som subjekt och publik, och om vem som varken tilltalas eller skildras. Men det handlar inte om förenklingar och ogrundade jämförelser. Samtidigt som Kaadzi Ghansah för en tes om att litterära författare saknar intresse för att tilltala och skildra den svarta arbetarklassen, så anstränger hon sig för att ge flera exempel på motsatsen. Det leder henne inte bara till författare som Z.Z. Packer, Junot Díaz och Nikky Finney, utan även till miljonsäljande ungdomsförfattare som Teri Woods och Sister Souljah, och givetvis till rappare som Kendrick Lamar. Det är en ansträngning som många av oss som arbetar med läsning och läsförmedling kan inspireras av.

Emil Johansson

Läs mer: <http://the-rachelkaadzigghansah.tumblr.com>.

Artikeltips:

"When the Lights Shut Off: Kendrick Lamar and the Decline of the Black Blues Narrative". *Los Angeles Review of Books*.

"If He Hollers Let Him Go: Searching for Dave Chappelle Ten Years After He Left His Own Show". *The Believer*.

"De origine actibusque aequationis: Rachel Jeantel, Rammellzee, Basquiat, and the Art of Being an Equation". *Los Angeles Review of Books*.

"Who's the Fairest of Them All? On Hilton Als' 'White Girls'". *New York Observer*.

Jag minns min barndoms stadsbibliotek
och hur vi brukade åka dit lediga dagar

Jag minns att jag tyckte det var fult
Med sin fyrkantiga form och gråbruna färg
1970-talsmodernism förstod jag mig inte på
Men det spelade ingen roll när vi väl kom in
Insidan var ändå det som räknades
Insidan med bio- och teaterlokalen bredvid
Rulltrappan upp
Lånedisken med den kvarglömnda dockan som liknade min
Raderna av telefonkataloger
Och så till höger mot barnavdelningen
Alltid stanna vid dricksfontänen, som en ritual

Jag minns min barndoms stadsbibliotek
och alla böcker som jag lånade där

Jag minns raderna av bokfyllda hyllor
Småbarnsböcker
I början nånstans för B som i Baum
och försvinna bort till magiska landet Oz
Alla kassettbanden som jag bläddrade fram i en låda
Lånade hem i speciella plastfickor
Slukaråldern
Iväg på äventyr
med någon enstaka Blyton-deckare som ändå fått vara med
Närmaste hyllan längst ner för W som i Wilder
och resa i tid och rum till det lilla huset på prärien
Eller nånting oväntat
Nånting på nån skylthylla eller bara bläddra planlöst

Jag minns min barndoms stadsbibliotek
och bibliotekarierna som alltid hjälpte till

Jag minns hon med flätor som följde med mig
när jag ville läsa Selma Lagerlöf
Specialsamlingen, nästan som en hemlighet

Jag minns min barndoms stadsbibliotek
och att gå därifrån med kassen full

Jag minns att bära böcker till disken och låna hem
Lånekortet
Blekgult och till synes oansenligt med mitt namn i maskin-
skrift
Värdefullast av allt
Biljetten till nya världar
Nyckeln till oanad kunskap
Boten mot ensamheten

Jag minns min barndoms stadsbibliotek
och hur det gjorde livet vackrare.

Eleonor Pavlov

Avsändare:
bis c/o J Dalmalm
Stigbergsvägen 11
752 42 Uppsala

Nästa nummer: "DATA"

Nästa nummer av bis vänder sig återigen till datorerna, internet och webben. Hur ser maktförhållandena för den digitala infrastrukturen egentligen ut? Vad innebär den dominans ett fåtal storföretag åtnjuter i kommunikationsformerna för våra privata, professionella och ideella engagemang? Var är motståndet, alternativen, den fria programvaran och de rättvisa plattformarna? Var är den digitala demokratin, delaktigheten, pedagogiken, litteraturen? Och var är biblioteken i allt detta?

Välkommen att skicka ditt bidrag till kommande nummer senast den **2 april**. Du når oss på tidskriftenbis@gmail.com.

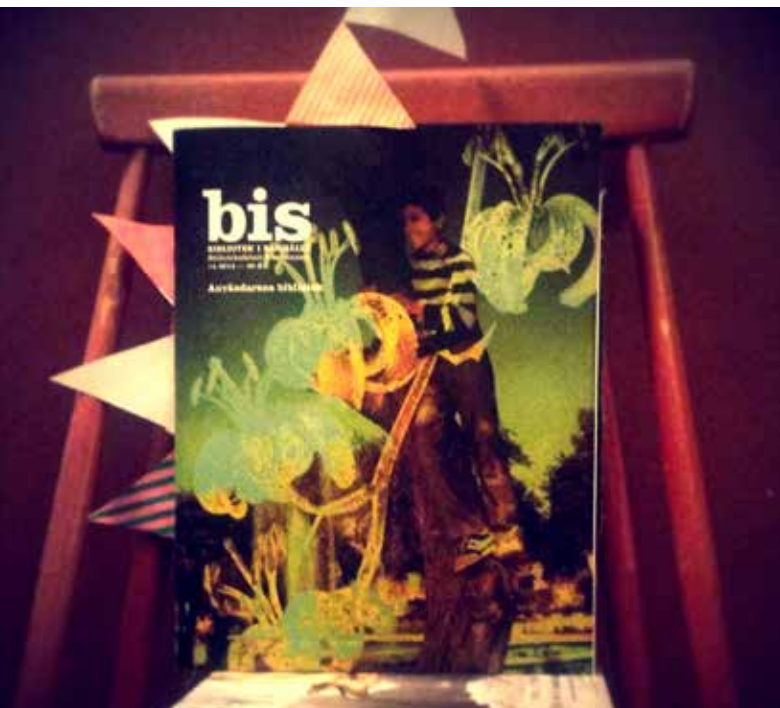

Foto: Balsam Karam.

Föreningen BiS?

BiS är en socialistisk förening inom områdena bibliotek, kultur och information. BiS jobbar för att biblioteken ska bevara och vidareutveckla demokratin genom att

- stödja yttrandefriheten och garantera tillgången till information som grund för opinionsbildning och samhällskritik
- utgöra en offentligt finansierad och demokratiskt styrd institution som utvecklas i dialog med brukare och närsamhälle
- arbeta uppsökande, läsfrämjande och vägledande i första hand för dem som riskerar att hamna på fel sida om den växande informationsklyftan
- aktivt erbjuda information och litteratur som utgör komplement och alternativ till det kommersiellt gångbara.